EURAJOEN KUSTAA AADOLFIN KIRKKO

RAKENNUSHISTORIA

ELO + SØDERGREN ARKKITEHDIT

2024

KOHDE

Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkko
Kirkkotie 8
27100 Eurajoki
51-409-2-8

TILAAJA

Eurajoen seurakunta
Katri Sildén
Kukkapolku 2
27100 Eurajoki
Y-tunnus 0132325-8

SELVITYKSEN LAATIJA

Elo Sødergren arkkitehdit Oy
Arkkitehti Hanna Elo
Kettelintie 213
23930 Pyhämaa
Y-tunnus 3268516-3

Etukannen kuvat:

Vasen: Kirkko kuvattuna etelästä: 1896, Finnan valokuva-arkisto, Museovirasto, historian kuvakokoelma

Oikea: Kirkko kuvattuna pohjoisesta: Seurakuntain keskinäinen palovakuutusyhtiö 1930

JOHDANTO

Selvityksen tarkoitus
Käytetyt lähteet
Sijainti
Voimassa oleva asemakaava
Yleistiedot ja tiedettävät muutosvaiheet

1. KUSTAA AADOLFIN KIRKON SYNTYVAIHEITA

1700-luvun lopun maisema
Miksi uusi kirkko rakennettiin
Kirkon välitön ympäristö 1800-luvun alkupuolella
Kirkollisesta elämästä 1800-luvun alussa
Aikalaiskirkkoja

2. UUSI KIRKKO

Kirkon suunnitelmat
Uusklassismi ja empire
Uuden kirkon rakentaminen - materiaalit ja työkalut
Minkälainen kirkko oli valmistuttuaan 1800-luvun alussa
Vanha kivisakaristo
Vastavalmistuneen kirkon rakenteelliset ongelmat

3. MUUTOSVAIHEET

Kirkko 1800-luvun puolivälin jälkeen
Valokuvat kertovat
1900-luvun alun maisema
Ilmari Launis – muutokset 1925
1960-luvun muutokset
1970-luvun muutokset
Carl-Johan Slotte – muutokset 1980-luvun lopulla
Muutokset uudella vuosituhannella
Arvoituksiksi jääneet muutoskohdat

4. SÄILYNEISYYS

Yhteenveto muutoksista - yleiskatsaus säilyneisyyteen
Säilyneisyyskaaviot

5. HUONEKORTIT

Pintojen ja rakennusosien säilyneisyys

6. ARVOT JA MUUTOSKESTÄVYYS

Kustaa Aadolfin kirkko ympäröivässä maisemassa 1803 - 2024
Ympäristön muutosten vaikutus kirkkorakennukseen
Rakennuksen sisätilojen muutoskestävyys
Rakennuksen julkisivujen muutoskestävyys

LÄHDELUETTELO

Johdanto

Selvityksen tarkoitus

Tämän selvityksen tarkoitus on luoda kattava käsitys Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkon rakennushistoriasta eli siitä millainen rakennus alun perin oli ja minkälaisia muutoksia se on kokenut ennen vuosien 2023-2025 mittavaa korjaus- ja muutostyötä. Huonekaaviot dokumentoivat tilanteen ennen sisäpuolisia muutostöitä vuonna 2024.

Selvitys toimii tausta-aineistona niin rakennuksen kuntoa ylläpitäville korjaustöille kuin tuleville restaurointi-, korjaus- ja muutossuunnitelmille.

Käytetyt lähteet

Selvityksessä on yhdistetty arkistolähteistä saatu tieto havaintoihin rakennusten nykytilasta.

Selvityksen päälähteinä ovat Turun maakunta-arkistossa säilytettävät Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin kokoelmat ja muut Eurajoen seurakuntaa koskevat arkistoasiakirjat[1]. Eurajoen seurakunnan omasta arkistosta löytyvät asiakirjat ja rakennusta koskevat muutossuunnitelmat. Lisäksi on käytetty Kansallisarkiston kokoelmissa säilytettäviä valokuvia.

Selvitystä laadittaessa on myös käyty läpi kirjallisuutta, joka liittyy rakennuksen käyttö- ja kulttuurihistoriaan ja haastateltu rakennuksen parissa työskennelleitä ja siellä aikaa viettäneitä henkilöitä. Täydellinen lähdeluettelo on selvityksen lopussa.

Valokuva Ilkka Heikkilän arkistosta, kuvattu ennen vuotta 1925, kuvaaja tuntematon. Pohjoiselle parvelle on ilmeisesti noustu kuistin puolelta, oviaukon ollessa parven keskellä, kuvassa näkyvien kaiteiden välissä.

Kustaa Aadolfin kirkko kuvattuna Eurajoen ylittävän sillan eteläpuolelta 1900-luvun alussa. Kuva Frans Nummi, Satakunnan Museo SKM33708. Kuvan postikortti on lähetetty 1.6.1906.

[1] Yksiköt E VI 20a ja E VI 20 b sisältävät Eurajoen emäkirkkoa koskevien asiakirjojen lisäksi Irjanteen kirkon ja Luvian vanhan kirkon aineistoa. Aineisto käsittää suurimmaksi osaksi kirkkojen inventaariluetteloita ja osaksi kirkolliseen elämään liittyviä pöytäkirjoja. Vuoteen 1857 asti tekstit ovat yksinomaan ruotsiksi, lukuun ottamatta yksittäisiä venäjänkielisiä tekstejä. Vuodesta 1858 alkaen aletaan tavata suomenkielistä tekstiä. 1890-luvun lopulta alkaen kirjoitukset ovat pääasiassa suomenkielisiä.

Seurakunnan arkistossa on kirjoituskoneella lyöty luettelo, jonka tekijästä tai ajankohdasta ei ole tietoa, eikä myöskään varmaa tietoa siitä, mistä lähteistä vuosiluvut ja toimenpiteet on saatu. Tätä luetteloa on pidetty kattavimpana ja oikeana tietona kirkon muutosten pääkohdista.
Tiedot voivat olla osin muistinvaraisia ja mahdollisesti osin virheellisiä. Tarkempi arkistotutkimus tämän rakennushistoriaselvityksen yhteydessä on paljastanut osin uusia asioita ja varmistaa toisaalta joitain jo oletettuja.

<u>Kadonnut lähdemateriaali</u>

Kirkon rakennushistoriaan liittyvää materiaalia löytyi tutkimuksen aikana runsaasti ja monia asioita on voinut päätellä mm. valokuvien ja aikalaisinventaarien perusteella sekä itse kirkkorakennuksen fragmentteja ja muutoskohtia tutkimalla.
Kirkon oma arkisto tuhoutui suurelta osin Pappilan palossa 1918. Myös tämän ajankohdan jälkeisiä muutamia suurempia lähdekokonaisuuksia, jotka varmasti ovat olleet olemassa, jäi tyystin löytymättä. Näitä ovat mm. arkkitehti Launiksen muutossuunnitelmat vuodelta 1925. Hänen suunnittelemansa muutokset voi kuitenkin pitkälle arvioida tarkastelemalla valokuvadokumentaatiota ennen ja jälkeen 1925.
Mainittakoon että vuonna 1944 perustetulta Kirkkohallitukselta ei löytynyt arkistoista muuta Eurajoen kirkkoon liittyvää materiaalia, kuin lausunto Eurajoen kirkon korjaussuunnitelmasta 1987 ja urkujen uusimiseen liittyvä lausuntopyyntö vuodelta 2014. Eurajoen kunnan arkistosta ei löytynyt mainittavia lähteitä.

Oikealla: Tämä kirkon arkistossa säilytettävä koneella kirjoitettu muutosvaiheluettelo on puutteellinen, mutta se sisältää myös muutamia tietoja, joita ei tässä rakennushistoriaselvityksessä ole voitu todentaa. Osa muista 1900-luvun loppupuolella kirjoitetuista, kirkon kehityshistoriaan liittyvistä teksteistä, sisältää osin virheellistä tietoa. Tässä rakennushistoriaselvityksessä kaikki esitetyt tiedot on tarkastettu alkuperäisistä lähteistä mahdollisimman pitävästi. Mikäli jokin esitetty tieto ei ole varma, olen ilmaissut sen todennäköisenä teoriana ja osin tuonut muita mahdollisia kehityskulkuja tiedon rinnalle.

EURAJOEN KIRKON KORJAUSVAIHEITA

1803 kirkko valmistui
1804 sisämaalaus
1819 kuorin sideraudat
1838 ulkolaudotus ja paanukatto
n 1860 paanukatto uusittu
1865 ulkomaalaus punaiseksi
1867 sisämaalaus valkeasininen
1892 uusi sisälattia
uusi urkuparvi
ensimmäiset urut
1899 kaminalämmitys
n 1900 peltikatto
1925 arkkit. I.Launiksen suunnitelma
- kivijalan korjaus
- kaminalämmityksen korjaus
- sähköt
- nykyinen sisälattia
- " sisälaudoitus
- nykyiset ikkunat ja ovet
- " penkit (seinästä alkaen, edessä pitkin päin)
- katonrajaan koristeet
- alttarikaiteen keskiovi suljettu ja avattu sivuovet
1962 keskuslämmitys
1963 arkkit. Veikko Larkaksen suunnitelma
- 7,5cm eristys välikattoon
- nykyinen sisämaalaus
- " penkkijärjestys
- katonrajan koristeitten poisto
- kuoriosan korotus nykyiselleen
- kuori-ikkunoiden antiikkilasit
- pääeteisen WC:t
1966 uudet urut, vanha urkufasaadi jäi
1978 arkkit. Carl-Johan Slotten suunnitelma
- sakariston peruskorjaus
äänentoistolaitteet
arkkit. Slotten esisuunnitelmat hyväksyttiin
jatkotyöskentelyä varten

Sijainti

Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkon sijaintikartta, ei mittakaavassa.

Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkko on Eurajoen seurakunnan pääkirkko ja se sijaitsee Eurajoen kirkonkylässä Kirkkotien pohjoispuolella, Eurajoen hautausmaan keskellä. Eurajoen vesistö virtaa kirkkomaan eteläpuolella idästä länteen. Nykyään kirkko ja kirkkomaa ovat suhteellisen tiiviin kyläkeskustamaisen rakennuskannan ympäröimät. Kirkkorakennuksen rakentamisajankodan aikaan näin ei ollut. Kirkkotie ja Tohkantie sijaitsivat nykyisessä linjauksessaan, mutta merkittävää rakennuskantaa ei juuri ollut lukuun ottamatta Tohkantien varren asuinrakennuksia. Kirkkomaa on nykyisellään laajempi kuin alun perin.

Kustaa Aadolfin kirkko kuvattuna idästä kesällä 2022 ennen vuoden 2023 julkisivukorjaustöitä, jolloin peltikatto uusittiin ja julkisivu maalattiin.

Voimassa oleva asemakaava

Kiinteistöllä voimassa oleva asemakaava on hyväksytty 19.5.2008
Kirkon kiinteistö kuuluu kaavassa kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialueeseen, jolla ympäristö säilytetään.

YK/s *Kirkkojen ja muiden seurakunnallisten rakennusten korttelialue, jolla ympäristö säilytetään. Alueen kirkolliset rakennukset on suojeltu kirkkolain 14 luvun nojalla. Alueella olevia rakennuksia ei saa purkaa eikä niiden ulkoasuun saa tehdä sellaisia muutoksia, jotka turmelisivat niiden rakennustaiteellista tai kulttuurihistoriallista arvoa.*

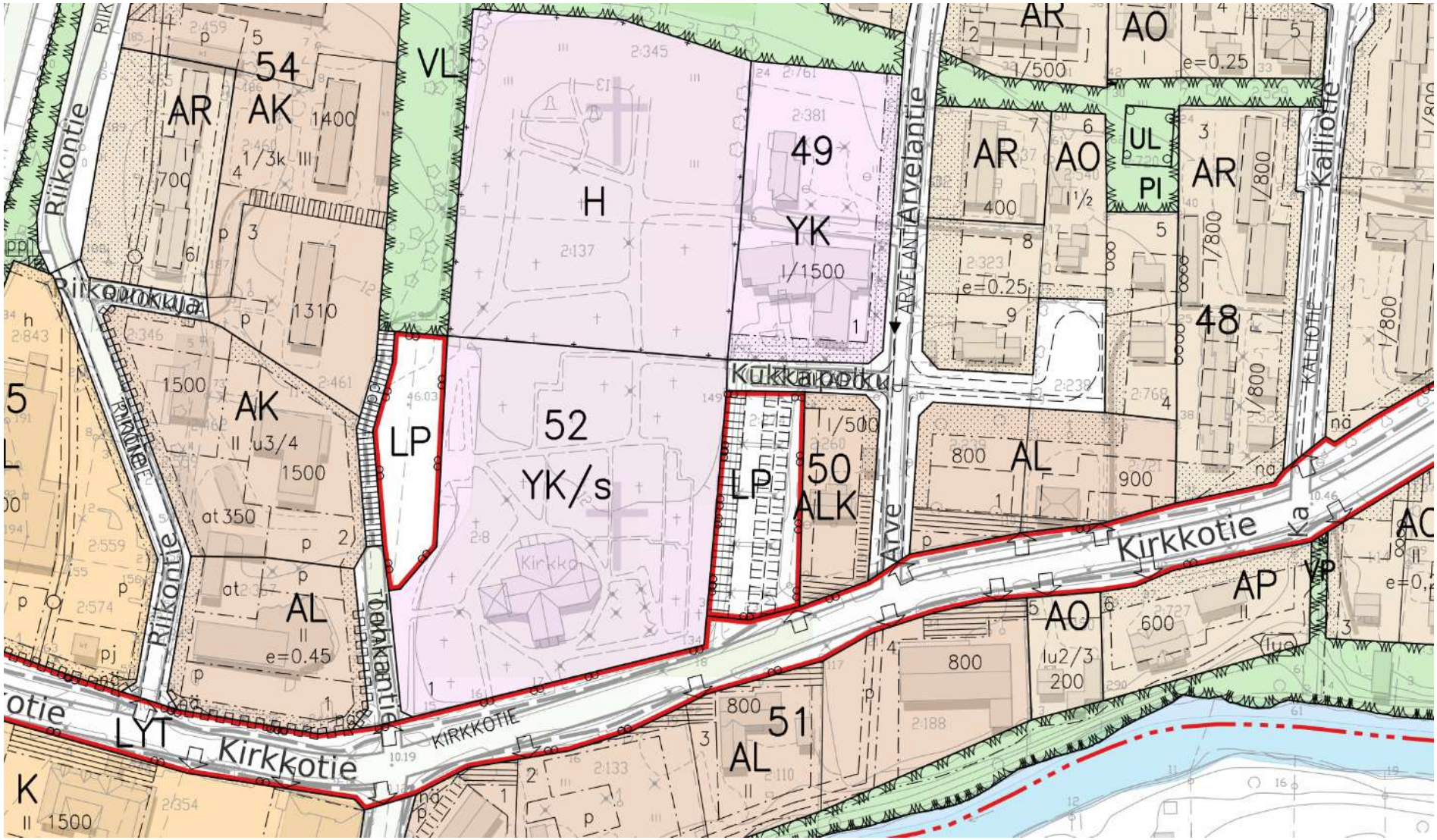

Asemapiirustus asemakaavamerkinnöin. Eurajoen kunnan sähköinen karttapalvelu.

Yleistiedot ja tiedettävät muutosvaiheet

Kohde
Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkko osoitteessa Kirkkotie 8, 27100 Eurajoki

Kiinteistötunnus
51-409-2-8

Asemakaava
Kiinteistöllä voimassa oleva asemakaava on vahvistettu 19.5.2008.

Suojelu
Kirkkorakennus on suojeltu kirkkolain 14 luvun nojalla.

Rakentamisaika
Rakennettu vuonna 1803.

Suunnittelija
Ruotsin yli-intendentinvirasto (*Överintendentsämbetet)*

Nykyinen omistaja ja käyttäjä
Eurajoen seurakunta

Käyttötarkoitus
Kirkko

Rakennuttaja
Eurajoen seurakunta

Tiettävät muutosvaiheet ja toimenpiteet

1800 Alkuperäiset piirustukset on päivätty 26.8.1800 (Yli-intendentin virasto / Stokholms Over Intendents Contoret) **ja 3.9. 1800** (Drottningholms Slott)

1802 Kirkkoa ryhdyttiin rakentamaan

1803 Vanhaa kirkkoa ryhdyttiin purkamaan

1803 Kirkko valmistui. Vihittiin käyttöön sekä nimettiin (Gustaf Adolph) 3.11.1803

1804 Sisätilat maalattiin ensimmäisen kerran, penkit, ovet ja pylväiden alaosat siniset, seinät helmenharmaat, katto valkoinen ja ikkunat punaiset. Julkisivu punamullattiin.

1825 Rakennuksen julkisivu laudoitettiin.

1828 Rakennuksen julkisivu maalattiin punaiseksi, todennäköisesti punamullalla, ja katto paanutettiin.

1843 Katto tervattu.

1846 Kirkon julkisivu uudelleen maalattu.

1853 Pohjoisen siiven katto uudelleen paanutettu.

1860 Tornin kate sekä kirkon kate pois lukien pohjoista siipeä uudelleen paanutettu sekä tervattu.

1863 Katto uudelleen tervattu.

1865 julkisivu uudelleen maalattu punaisella ’vattenfärg’ eli todennäköisesti punamullalla. Ovet ja ikkunat maalattu valkoisella öljymaalilla.

1867 sisätiloissa katto maalattu valkoisella ja seinät vaaleansinisellä vattenfärg’ eli todennäköisesti liimamaalilla. Samalla penkit ja ovet maalattu ’i olja till ekfärg’ eli todennäköisesti ootratut. Kaikki em. värikerrokset ovat

todettavissa hirsiseinissä - ja alakattopinnoissa sekä alkuperäisten penkkien osasissa. Saarnastuoli, parvien kaiteet ja alttarinkaide maalattu sinisiksi (em. osien vanhat kultaukset säilytetty)

1874 Kattoa korjattu ja uudelleen tervattu.

1874 Kattoa korjattu ja uudelleen tervattu.

1888 Katto uudelleen tervattu.

1889 Uusi julkisivulaudoitus ja öljymaalaus, ruskean keltainen (po. tumma okra), valkoiset korostukset.

1890 Uudet ikkunat ja ikkunalasit. Ikkunat maalattiin öljymaalilla ulkoa ja sisältä. Kaikki kolme kivestä rakennettua sisäänkäyntiporrasta uusittiin. Ne kitattiin sementillä. Kivijalka valkoiseksi maalattu (eli ilmeisesti tässä vaiheessa myös betonoitu).

1892 Ensimmäiset urut, uusi urkuparvi ja em. parvea kannattavat pylväät. Vaakunan paikka vaihdettiin läntisen parven kaiteesta pohjoisen parven kaiteen keskelle. Eteläinen parvi lisätty mahdollisesti tässä yhteydessä. Porras eteläiselle parvelle tehty mahdollisesti jo alun perin kirkkosalin puolelle.

1896 Sakariston ikkuna muutettiin oveksi**.**

1899 Kamiinalämmitys.

1901 Saumapeltikatto *galvaniseeratusta rautapellistä* paanukatteen tilalle. Tornin sekä itäisen ristin päähän asennettiin ukkosenjohdatin.

1902 Kirkkopihan eteläisen reunan kiviaita uusittiin suurista säännöllisistä kivistä. Kirkkopihaan vie 1902 tilanteessa 3 rautaveräjää etelästä ja neljäs puuveräjä länsipuolelta. Kirkkopihan pohjoissyrjässä sijaitsi varasto- ja puuhuone.

n. 1910 Kirkon maalaustyö (ei ole tietoa maalattiinko vain sisältä tai vain ulkoa, vai kaikkineen). Mahdollisesti tässä siirryttiin sisätiloissa ootrauksesta marmorointiin.

1925 Sisäseinien panelointi, kattoholvin panelointi. Mahdollisesti tässä vaiheessa uusittiin myös pohjois- ja eteläparville johtavat portaat kirkkosalin puolelle. Mahdollisesti parvet uusittiin kokonaisuudessaan. Myös sisäovet ja ikkunat uusittiin. Lattialaudoitus uusittiin ainakin kirkkosalin puolella. Kirkkoon tuotiin sähköt. Penkit uusittiin. Mahdollisesti alttarialuetta muutettiin ja mm. papin polvistumispenkki poistettiin. Urkuja madallettiin.

1964 Kuorin etuosa korotettiin, kamiinat poistettiin ja tehtiin uusi lämmityslaitos, sisätilat maalattiin, taidelasit alttari-ikkunaan, ilmeisesti penkkien istuinosat uusittiin ja keskilaivan penkkejä lyhennettiin siten että ulkoseinille jäi käytävä. Wc-tila sakaristoon ja wc:t pääsisäänkäynnille.

1969 Uudet urut vanhan kuoren sisään. Oy Kangasalan urkutehdas Ab.

1970-luku Sakariston kapea parvi.

1985 Kirkon ulkomaalaus. Myös katto maalattiin. Kirkon eteläiseen eteiseen sijoitettiin uusi vaivaisukko.

1988 Kirkon peruskorjauksessa uusittiin ikkunat, ulko-ovet, wc:t, lisättiin esteetön wc. Lattiat ja yläpohja lämpöeristettiin, kirkkotekstiilit uusittiin. Urut puhdistettiin ja viritettiin. Useita uusia valaisimia sisä- ja ulkotiloihin. Lämmitystekniikka uusittiin. Penkkejä muokattiin, ainakin istuinosat uusittiin, myös osa päädyistä tehtiin uudestaan 1925 mallin mukaan. Kirkko maalattiin sisältä.

1992 Länsitornin lattiarakenteet uusittiin.

2009 Julkisivun maalaus.

2018 Urkujen uusiminen alkuperäisen urkufasadin sisällä. Fasadia myös levennettiin molemmin puolin.

Uti Konüng GÜSTAF den 4de ADOLPHS Regering
Da Teologi Profesoren Herr Doctor Joh: Pilmanvar Kyrkoherde
Blef Denna Kyrka Byggd År 1083 och På des Invignings Dag
den 6. November Samma År kallad Gustaf Adolph
Uti detta Hus låter os uti en Förenad Röst Wälsigna Guds Godhet.

Tämä taulu on sijoitettu pääaulaan, kirkkosaliin johtavan oven yläpuolelle. Vielä 1880 taulu on sijainnut sakariston oven yläpuolella[2], jossa tällä hetkellä on tyhjä, tämän taulun muotoinen pinta.

[2] T:ri Eliel Aspelin, Kertomus Rauman, Lapin ja Eurajoen kirkoista, 1880

1. Kustaa Aadolfin kirkon syntyvaiheita

1700-luvun lopun maisema

Ohessa oleva karttaote[3] esittää Eurajoen (Eura Åminne) kirkkopitäjänä[4] kuten ympäröivät Irjanne (Yrjante), Nakkila (Nackila), Eura, Hinnerjoki ja Pyhämaa (Pyhäma). Suurempia kaupunkeja ovat olleet tässä vaiheessa mm. Uusikaupunki (Nystad) ja Rauma (Raumo).

Kun tämä kartta piirrettiin, oli nykyisen Kustaa Aadolfin kirkon paikalla vielä aiemmin paikalla ollut, 1690-luvun puolivälissä rakennettu puukirkko[5].

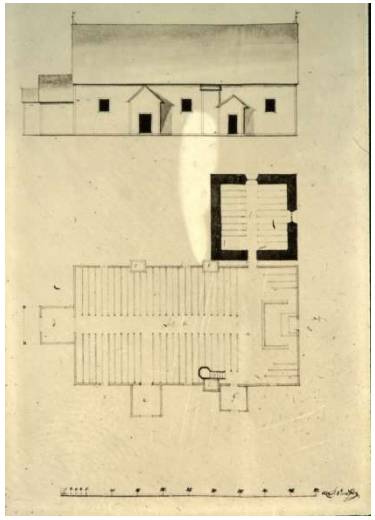

Eurajoen puukirkko n. vuodelta 1695 mittauspiirustukset n. vuodelta 1800/ J Sundsten/ Aalto-yliopiston arkisto

Miksi uusi kirkko rakennettiin

Kustaa Aadolfin kirkkoa edeltänyt puukirkko oli erittäin huonossa kunnossa tultaessa 1700-luvun lopulle. Kerrotaan perustusten painuneen pahoin ja katon uhanneen romahtaa kirkkoväen päälle. [6]

Sen sijaan kivisakasti, joka oli muurattu udelleen 1760-luvun alussa, katsottiin niin hyväkuntoiseksi, että se kannattaisi säilyttää uuden kirkon ohessa.[7]

Jyväskylän yliopiston arkisto, JYX, Historialliset kartat, www.vanhakartta.fi -portaalin karttatiedostot, yleiskartat, Wetterstedtin maakuntakartasto 1775.

[3] Jyväskylän yliopiston arkisto, Wetterstedtin maakuntakartasto 1775. Eric af Wetterstedt toimi Maanmittauskonttorin kartoitustoiminnan johtajana 1700-luvun lopulla. Hänen aikanaan saatiin valmiiksi täydellinen karttalaitos Suomesta, mutta sitä ei tällöin julkaistu.

[4] Ainoat kartalla näkyvät rakennukset ovat punaisella piirretyt kirkot, joilla on risti katolla, mm. tekstin Eura Åminne lomassa.

[5] Klemetti, Suomalaisia kirkonrakentajia 1600- ja 1700-luvuilla.

[6] Heino, Eurajoen historia 2, s.338. TMA ESA piispantarkastuspöytäkirja 29.2.1764

[7] Ibid.

Eurajoen maakirjakartta 1726 Ekman Daniel Nimeke KA a8: 9/ 3-4 Jyväskylän yliopiston arkisto, JYX, Historialliset kartat, www.vanhakartta.fi -portaalin karttatiedostot, maakirjakartat.

Kartan taitekohdan oikealla puolella on kuvattu joen yli kulkeva silta, ja sillan pohjoispuolella matala, punakattoinen rakennus, jonka katolla on risti. Tämä kuvannee Eurajoen 1690-luvulla rakennettua kirkkoa.

Kirkon välitön ympäristö 1800-luvun alkupuolella

Kirkkoa ympäröi 1800-luvun alkupuolella nykyistä pienempi kirkkomaa.[8] Vieressä olevassa yksinkertaisessa kartassa kirkkomaa on piirretty suorakulmaiseksi. Keskellä pitkiä sivuja olevat merkinnät kuvannevat kirkkomaalle johtavia portteja, joita kerrotaan olevan neljä[9]. Kirkkomaan lounaiskulmauksessa oli varastona toimiva ulkorakennus. Tämän ulkorakennuksen siirrosta kirkon pohjoispuolelle keskusteltiin vuoden 1839 aikana monen pöytäkirjan verran. Joulukuussa 1839 kuitenkin päätettiin, että rakennus kyllä tehdään uudestaan, mutta se sijoitetaan vanhoille perustuksille. Ulkorakennus ilmeisesti rakennettiin uudestaan 1839 (tai 1840) ja näemme sen vuoden 1896 valokuvassa.

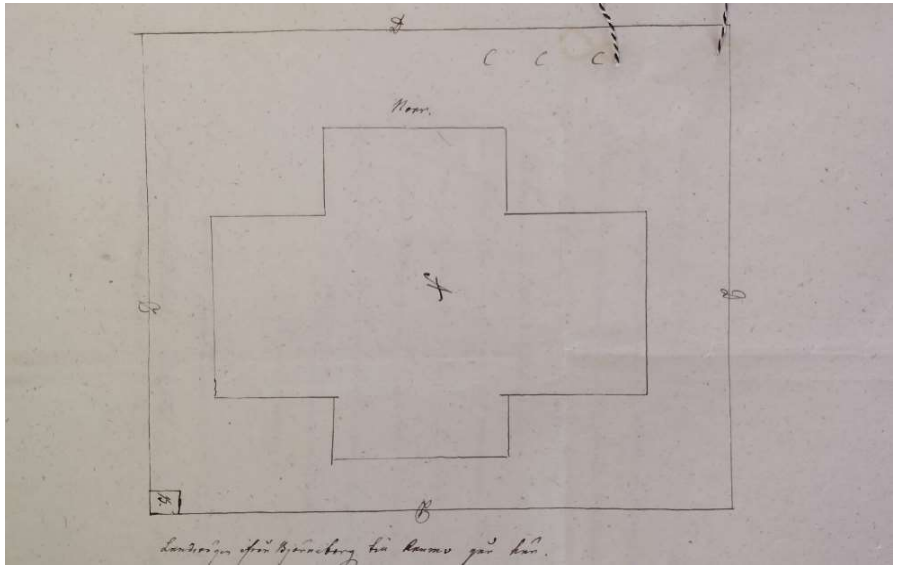

Kirkon yksinkertaistettu asemakaava vuoden 1839 pöytäkirjan liitteenä. Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin arkiston arkistoyksikkö E VI:20a N 989.

Kirkkorakennuksen merkitys maisemassa ja kylän keskuksena oli vielä kaksi sataa vuotta sitten varsin erilainen ja huomattavasti vahvempi kuin tänä päivänä. *Kirkonmäki* on ollut kyläläisille tärkeä kohtauspaikka, jossa käytiin kauppaa, vaihdettiin kuulumiset, pestattiin työntekijöitä, pidettiin messuja ja markkinoita.[10] Toki merkittävyyttä on alleviivannut myös kirkon suuri fyysinen koko suhteessa kyläläisten vaatimattomiin asumuksiin.

Aivan 1800-luvun alusta ei tätä selvitystä laadittaessa löytynyt laajempia karttoja, mutta hyvin todennäköisesti maisema on ollut kutakuinkin edellisellä sivulla esitetyn kaltainen. Kirkonkylän asutus on keskittynyt joen pohjoispuolella joen varteen, ja eteläpuolella joen yli johtavan tien varteen.

Wetterstedtin maakuntakartasto 1775 Satakunta. Jyväskylän yliopiston arkisto, JYX, Historialliset kartat, www.vanhakartta.fi -portaalin karttatiedostot, maakuntakartasto.

[8] Euraåminne Moderkyrkas Inventarium år 1836. Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin arkiston arkistoyksikkö E VI:20a

[9] Vuonna 1838 laaditussa inventaarissa portteja kerrotaan olevan kolme.

[10] Suomen kirkot ja kirkkotaide I s. 324

Kirkollisesta elämästä Eurajoella 1800-luvulle tultaessa

Reilu kaksisataa vuotta sitten kirkollinen ja maallinen elämä olivat tiukasti yhteen kietoutuneet. Esimerkiksi rikosoikeudelliset asiat ja omatunto olivat vahvasti yhteydessä yksilön suhteessa Jumalaan. Seurakunta oli kiistatta elämän ja yhteisön tukipilari ja kirkko näin ollen yhteisön tärkein rakennus.[11]

Kirkko varjeli kyläläisten hartautta ja hyvää käytöstä. Kirkonmenoista on säilynyt tarkastuskertomuksia, joista käy ilmi eurajokelaisten käyttäytyvän kirkossa pääsääntöisesti hyvin. [12] Kaikenlaista epäjärjestystä aiheutui kuitenkin kirkonmenoja ennen, kun kyläläiset tulivat paikalle liian aikaisin tapaamaan toisiaan, ja niiden jälkeen, kun varsinkin nuoriso saattoi jäädä vetelehtimään ja elämöimään kirkonmäelle.[13]

Aikalaiskirkkoja

Kirkkorakentaminen oli vielä 1700-luvun lopulle tultaessa pääosin itseoppineiden seurakuntalaisten oma yhteinen ponnistus. Rakennustöitä johti paikallinen kansanmies; talollinen, jopa torppari[14] Tämä merkitsee sitä, että noudatetut rakennustavat saattoivat olla varsin paikallisia, lähimpien kirkkojen välittämiä. Toki yleinen tyyli oli yhtäpitävä myös laajemmassa, kansallisessa ja jopa pohjoismaisessa kuvassa. Paikallinen suunnittelu ja rakentaminen oli mahdollista sillä suunnitelmia ei ennen 1700-luvun puoliväliä vaadittu minkään valtion viranomaisen tarkastettavaksi.

[11] Heino Ulla, Eurajoen historia I, s. 329-350, s. 368-414
[12] Heino Ulla Eurajoen historia 2, s. 374. TMA ESA rovastin tarkastuspöytäkirjat, pitäjänkokouspöytäkirjat 1700-luvun loppu – 1800-luvun alku.
[13] Ibid.
[14] Klemetti Heikki, Suomalaisia kirkonrakentajia 1600- ja 1700- luvuilla. Suunnittelijaksi ja rakentajaksi tituleerataan lähteissä tavan mukaan yksi ainut henkilö. Käytännössä ko. *rakentaja* on ollut *arkkitehti ja rakennustöiden johtaja*.

1700- ja 1800- lukujen taite onkin käänteentekevä kirkkojen suunnittelun ja rakentamisen historiassa maassamme. 1700-luvun puolivälistä alkaen, enenevässä määrin 1800-luvulle tultaessa, piirustukset tavattiin laatia Tukholmassa, kuninkaallisessa intendenttikonttorissa[15] *Stockholmens högt Öfver Intendents Contoret.* Myös Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkon piirustukset laadittiin Tukholman intendenttikonttorissa.[16]

Seuraavilla sivuilla esitetään Eurajokea lähinnä 1700- ja 1800-luvun vaihteessa eli Kustaa Aadolfin kirkon suunnittelu- ja rakennusaikaan sijainneet kirkot. Osa näistä kirkoista on säilynyt nykypäivään.
Katsauksen perusteella voidaan todeta, että Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkko edusti rakennusaikanaan ensimmäisiä alueelle rakennettuja ns. uuden ajan Tukholman intendentin konttorissa suunniteltuja kirkkoja. Kustaa Aadolfin kirkon rakentamisen jälkeen, enenevässä määrin 1900-luvun alkupuolella, rakennettiin jälleen uuden sukupolven kirkkoja kansallisromantiikan ja jugendin innoittamina.[17]

Katsaus osoittaa myös, että kirkkoja rakennettiin Länsi-Suomessa varsin ahkerasti juuri 1700-luvun puolivälissä. Myös Kustaa Aadolfin kirkon rakennushanke juontaa juurensa nimenomaan 1700-luvun jälkipuoliskolle, kun kirkko ensin todettiin liian pieneksi ja vuonna 1769 suorastaan hengenvaarallisen huonokuntoiseksi. Kuitenkin vasta 1791 pitäjänkokouksessa päätettiin uuden kirkon rakentamisesta ja vielä kesti yhdeksän vuotta ennen kuin suunnitelmista päästiin yksimielisyyteen. Mikäli uusi kirkko olisi rakennettu 1700-luvun puolella, saattaisi sen ulkonäkö olla täysin toinen. Näin toteutuneena se kuitenkin edustaa lähialueen ainoana esimerkkinä 1800-luvun alulle uutta empireä, ja sen voi sanoa tyylillisesti olevan etujoukoissa.

[15] Klemetti, 1927, s. 45.
[16] Dessein till Euraåminne eller Eurajoki Kyrka af träd i Åbo och Björneborgs län. Eurajoen seurakunnan arkistossa säilytettävä Kustaa Aadolfin kirkon suunnitelmasta 3.9.1800.
[17] mm. Luvian kirkko Josef Stenbäck 1908-10 ja Panelian rukoushuone 1909.

Luvian kirkko

Luvian vanha kirkko, Satakunnan Museo, valokuvaaja Klint, Kustaa Emil, 1910. SMK208136:8

Luvian vanha kirkko rakennettiin 1748-50, kellotapuli 1758. Suunnittelijana ja rakennusmestarina pidetään porilaista Tuomas Ravoniusta. Kirkkoa laajennettiin 1798, ja se purettiin 1911[18].
Luvian kirkko on pohjakaavaltaan Kustaa Aadolfin kirkkoa vanhakantaisempi, onhan se myös puoli vuosisataa vanhempi.

Irjanteen kirkko

Irjanteen kirkko, Museovirasto, Kulttuuriympäristön kuvakokoelma, valokuvaaja Mannberg Mikko, 2022. KY379:5

Irjanteen kirkko on rakennettu 1731. Merkittävämpiä korjauksia on tehty viimeksi 1950-luvulla. 1962 kirkon sisätilan on maalattu uudestaan [19]
Maalityyppi seinähirsillä ja kattoholvissa on suurella todennäköisyydellä eri kuin alkuperäinen, todennäköinen liimamaali, mutta värisävyt saattavat olla hyvinkin lähellä alkuperäistä tai ainakin 1800-luvun puolelta peräisin olevaa interiöörivärityst.
On merkillepantavaa, että myös Kustaa Aadolfin kirkon seinäpinnat olivat vielä 1900-luvun alussa hirrellä ja vaalean sinisiksi liimamaalatut, sekä nykyisen kattopaneelin alla oleva puuholvi näkyvissä ja valkea, samoin kuin tässä muutoin eri tyylisessä Irjanteen kirkossa.

[18] Finna.fi. Satakunnan museon kuvan yhteydessä olevat kokoelmatiedot. Klemetin teoksessa kerrotaan kirkon puretun jo 1910 ja että *aineet käytettiin Josef Stenbäckin rakentaman uuden kirkon sisustukseen.* Tämä tuskin pitää paikkansa, sillä tiedetään ja selvästi on havaittavissa, että vanhan kirkon rakennusmateriaaleista suuri osa käytettiin samalle paikalle rakennetun Luvian kappelin rakennusaineina. Kappeli on säilynyt.

[19] Kertomus P. Kaarron suorittamasta tarkastuskäynnistä Irjanteen kirkkoon 24.06.1974. Museovirasto

Rauman Lapin (TL) kirkko

Lapin (TL) kirkko, Knapas, Marja-Terttu, kuvaaja 1980, Museovirasto, rakennushistorian kuvakokoelma RHO17382:5.

Rauman Lapin kirkko on rakennettu vuonna 1760[20] eli vain kymmenisen vuotta Luvian kirkon jälkeen, kolmisenkymmentä vuotta Irjanteen kirkon jälkeen. Väri- ja pintamateriaalimaailma on myös Lapin kirkossa varsin samanhenkinen kuin Irjanteen kirkossa.

Kodisjoen kirkko

Kodisjoen vanha kirkko. Museovirasto, kansantieteen kuvakokoelma KK4372:5051

Kodisjoen nykyinen puukirkko on pitkäkirkko, joka rakennettiin vanhemman, 1778 rakennetun kirkon hirsistä 1907[21]. Yllä olevassa kuvassa kyseinen vanhempi kirkko, joka rakennettiin parikymmentä vuotta ennen Kustaa Aadolfin kirkkoa.

Lähialueista myös Hinnerjoelle ja Honkilahdelle rakennettiin uudet kirkot 1750-luvulla.[22]
Hinnerjoen kirkko siirrettiin nykyiselle paikalleen kauemmaksi läheisestä koskesta vuonna 1799 ja samalla laajennettiin ristikirkoksi. Tällöin kirkko sai myös tornin. Kirkko onkin uudelta pohjakaavaltaan varsin samanlainen kuin Kustaa Aadolfin kirkko, onhan se myös liki samoina vuosina rakennettu.

[20] www.raumanseurakunta.fi
[21] Kulttuuriympäristön palveluikkuna www.kyppi.fi

[22] Hinnerjoen puinen kirkko valmistui vuonna 1755 ja Honkilahden 1759.

Kiukaisten Pyhän Mikaelin kirkko on vuonna 1761 valmistunut puukirkko. Kirkkoa on laajennettu 1846.
Harjavaltaan rakennettiin vuonna 1750 lounaissuomalaista tyyppiä edustanut pitkäkirkko, joka purettiin ja rakennettiin uudelleen nykyiseen muotoonsa vuonna 1870.

Ulvilan ja Rauman keskiaikaiset kivikirkot

Vasemmalla Ulvilan kirkko, valokuvaaja Englund, John, 1895–1935. Satakunnan Museo. SMK208231:1248; 31/3.
Oikealla Rauman Pyhän Ristin kirkko, valokuvaaja Nordberg Johan Ludvig, 1900–1929, Rauman Museon kuvakokoelmat RMK238.

Ulvilassa ja Raumalla sijaitsevia keskiaikaisia kivikirkkoja voitiin jo 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa pitää varsin vanhoina. Varmaankin näiden kestävyydestä vakuuttuen oli myös Eurajoella esillä vaihtoehto rakentaa uusi kirkko kivestä puun sijaan.

Ulvilan kirkko on keskiaikainen kivikirkko, joka on rakennettu 1400–1500-lukujen vaihteessa. Se on yksi Suomen merkittävimmistä ja parhaiten alkuperäisessä asussaan säilyneistä keskiaikaisista harmaakivikirkoista. [23]

Rauman Pyhän Ristin kirkon rakensivat fransiskaaniveljet 1500-luvulla. Kirkon pohjakaava noudattaa fransiskaaneille luonteenomaista muotoa, jossa runkohuoneessa on kuorin levyisen keskilaivan ohella kapea sivulaiva. Länsipäässä oleva korkea torni on 1800-luvun alusta. [24]

1800-luvun taite

1800-luku on merkinnyt tyylillistä taitetta kirkkojen rakentamisessa ainakin tällä kapealla tarkastellulla alueella Lounais-Suomessa. Esimerkiksi Pyhämaan ns. uusi kirkko rakennettiin Ruotsin yli-intendentinviraston vuonna 1795 laatimien piirustusten mukaan harmaakivestä. Vaikka kirkko valmistui 1804 eli vuotta Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkon jälkeen, on merkitsevää juuri se, milloin kirkon suunnitelmat on tehty, eli viisi vuotta Kustaa Aadolfin kirkon suunnitelmia ennen. Pyhämaan kirkko on muodoltaan vanhemman mallinen päätytornillinen pitkäkirkko. Se rakennettiin harmaakivestä, eli tältäkin osin se liittyy enemmän keskiaikaiseen kivikirkkoperinteeseen.

[23] Satakunnan Museon kuvakokoelma, *SMK208231:1248; 31/3* kuvatiedot.

[24] Kulttuuriympäristön palveluikkuna www.kyppi.fi

2.Uusi kirkko

Kirkon suunnitelmat

Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkko rakennettiin vuonna 1803[25]. Kirkko rakennettiin hirrestä Ruotsin Yli-intendentinviraston piirustusten mukaan.[26]

Piirustuksen oikeassa yläkulmassa on teksti *Drottningsholm Slott den 3 September 1800*. Tämän alla on vaikeasti luettava teksti *Gustaf Adolph*.

Piirustuksen keskivaiheilla oikealla lukee *Stockholmens högt Öfver Intendents Contoret den 26. Augustii 1800 på Kong Öfver Intendents (kaksi tuntematonta sanaa).*

Allekirjoitus on mahdollista tulkita *F.M.Piper*. Uppsalassa 1746 syntynyt Fredrick Magnus Piper toimi Tukholmassa yli-intendenttinä vuosina 1803-05 mutta on mahdollista että hänellä on jo sitä ennen ollut suunnittelijan asema konttorissa. Yli-intendenttinä vuonna 1800 toimi Turussa syntynyt Carl Fredrik Fredenheim. Eurajoen kirkko oli viimeisiä Tukholmassa suunniteltuja kirkkoja maahamme, sillä Suomen oma intendentinkonttori aloitti toimintansa syksyllä 1810.[27]

Museoviraston ylläpitämässä kulttuuriympäristön palveluikkunassa kirkkoa kuvataan seuraavasti: *Torni on poikkeuksellisen jykevä, ja kirkko liittyykin muodoltaan yli-intendentinviraston suunnittelemiin kivikirkkoihin. Kirkon sisätilaa kattavat lautaholvit. Kirkon keskiaikainen kivisakaristo on peräisin vanhemmasta paikalla olleesta kirkosta.*[28]

Turun maakunta-arkistossa säilytetään 12.maaliskuuta 1800 päivättyä kirjettä[29] joka liittyy Eurajoen uuden kirkon rakentamiseen. Vanhimpana kirkkoa esittävänä piirustuksena pidettävää suunnitelmaa säilytetään Eurajoen seurakunnan arkistossa.

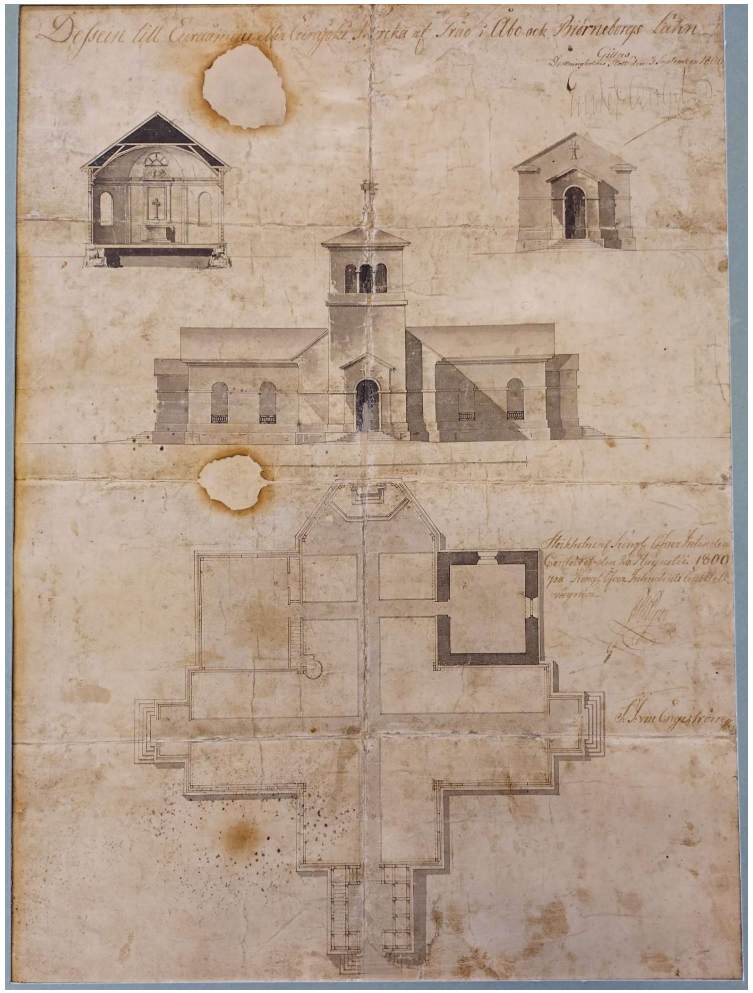

Dessein till Euraåminne eller Eurajoki Kyrka af träd i Åbo och Björneborgs län. Eurajoen seurakunnan arkistossa säilytettävä Kustaa Aadolfin kirkon suunnitelmasta 3.9.1800.

[25] Euraåminne Moderkyrkas Inventarium år 1836. Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin arkiston arkistoyksikkö E VI:20a

[26] vuosina 1795-1803 yli-intendenttinä toimi Carl Fredrik Fredenheim

[27] Suomen kirkot ja kirkkotaide 1, s. 79.

[28] www.kyppi.fi Ko. Kuvaus on sikäli harhaan johtava, että kirkossa ei ole kivisakaristoa.

[29] TMA: Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin arkiston arkistoyksikkö EI:13, Kuninkaalliset kirjeet, kirje 591.

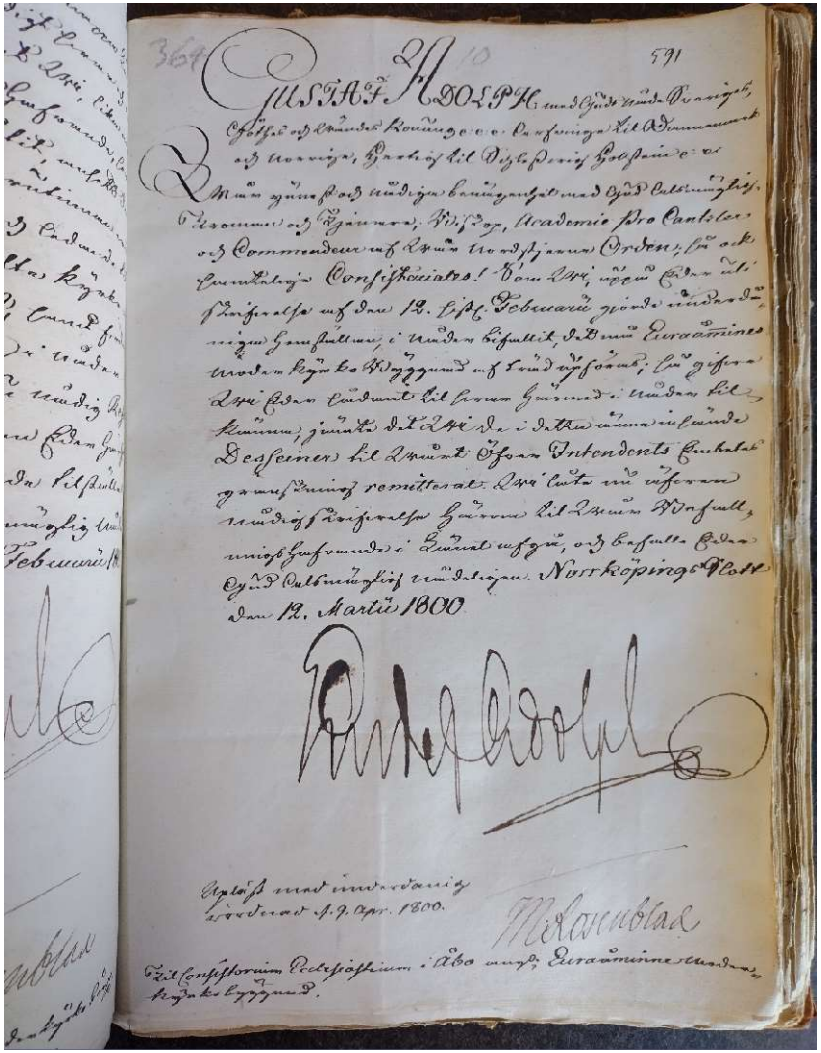

Kustaa Aadolfin kirkon rakennuslupa. Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin arkiston arkistoyksikkö EI:13, Kuninkaalliset kirjeet, kirje 591 12.3.1800.

[30] Lindberg Carolus, Suomen kirkot, s. 7.

[31] Heino, Eurajoen historia 2, s.338. TMA ESA Pitäjänkokouspöytäkirjat

Uusklassismi ja empire

Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkko kuuluu ajallisesti 1700-luvun lopulta 1800-luvun puoliväliin kestäneeseen uusklassismin ja empiren tyylikauteen.[30] Kaudelle oli ominaista suunnitella kirkkorakennukset keskeisiksi, toisaalta jatkaa aiemmalla tyylikaudella kehitettyjen ristikirkkotyyppien muotokieltä. Ajalle oli tyypillistä korostaa ristin, eli kirkon keskiosaa jopa kupolein ja muin rakennusmassasta poikkeavin kattolaittein. Eurajoella näin ei tehty, mutta sisätilan keskeisyys on Kustaa Aadolfin kirkossakin selkeä.
Erona aiempaan, barokkityyliseen rakentamiseen tällä uudella kaudella oli mm. loivemmat katot ja klassista kivirakentamista jäljittelevä raskaus.

Uuden kirkon rakentaminen – materiaalit ja työkalut

1790-luvulla, kun oli päätetty uuden kirkon rakentamisesta vanhan, huonokuntoisen tilalle, pohdittiin pitkään, olisiko uusi kirkko rakennettava kivestä vai puusta. Vaihtoehtona oli uudelleen käyttää myös vanhan kirkon hyväkuntoisia hirsiä.[31] Ilmeisesti juuri kiista materiaalista ja tämän myötä sijainnista viivästytti kirkon rakentamisen aloitusta. Kivi- ja hirsirakennuksen rakentaminen vaativat kumpikin erilaista osaamista. Painava kivikirkko myös tarvitsisi painumattoman rakennuspaikan, mikä Eurajoella kerrotaan olleen haasteena. Voi olla, että tämä ja työvoiman pystyvyys lopulta ratkaisivat kiistan.
Kirkko päätettiin rakentaa hirrestä, mutta päätöksen teossa vierähti vuosi jos toinenkin. Vasta 12.3. 1800 kuninkaalta on saapunut kirje, jossa saadaan lupa puukirkon rakentamiseen.[32]

[32] *Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin arkiston arkistoyksikkö EI:13, Kuninkaalliset kirjeet, kirje 591 12.3.1800.*

Yllä hirsiseinä ulkopuolelta kuvattuna. Seinä oli punamullattuna 22 vuotta ennen kuin se laudoitettiin ensi kerran vuonna 1825. Alla; Kattoholvin kannattajat ovat alkuperäiset.

Kirkon rakentajaksi[33] valittiin turkulainen Mikael Piimänen[34] ja työn valvojaksi nimismies Höckert.[35] Vuonna 1748 syntynyt Piimänen osallistui isänsä johtamana ensimmäisen kirkkonsa, Marttilan kirkon, rakentamiseen jo 17-vuotiaana. Vuonna 1776 rakennetun Säkylän kirkon työt Mikael johti loppuun yksin isänsä kuoltua.[36] Iniön kivikirkon työt olivat valmistuneet 1800, hiljattain ennen Kustaa Aadolfin kirkon rakentamisen alkua. Eurajoelta Piimänen siirtyi Auran kirkon rakennustyömaalle.

Kaikki kykenevät lähikylien asukkaat osallistuivat kirkon rakennustyöhön. Puut valittiin tarkoin ja kaadettiin talvella. Ainakin Vuojoen ja varmasti suurimpien talollisten metsissä riitti tähän aikaan tarvittavan mittaista järeää puuta. Puut luultavimmin karsittiin ja kuorittiin, myös pelkattiin metsässä, ja kuljetettiin sitten hevosvoimin rakennuspaikalle. Materiaalin ja työn määrä olisi tämänkin päivän työkaluilla suuri, pisimmät hirret ovat pitkälti yli kymmenmetrisiä. Vielä seinähirsiäkin järeämpää puuta tarvittiin lattia- ja kattoniskoiksi. Puut kaadettiin, kuorittiin, halkaistiin, pelkattiin ja varaukset veistettiin käsityökaluin. Käytössä oli muun muassa kuhunkin työvaiheeseen sopivalla terällä varustettuja kirveitä. Valmiiksi veistetyt ja salvotut hirret oli myös nostettava paikalleen ilman nykyaikaisia nostureita, luultavasti taljojen ja erilaisten paikalla rakennettujen laitteiden avulla.

Kiviperustusta varten tarvittiin myös suuri määrä kiviä, vaikkei koko kirkkoa niistä rakennettukaan. Kivet lienevät lähialueelta, ja mahdollisesti myös vanhan kirkon perustuskivet on käytetty hyväksi. Mikäli vanhan kirkon kivisakaristokin purettiin ennen nykyisen kirkon rakentamista, käytettiin varmasti senkin kivet uuteen perustukseen. Ilmeisesti kuitenkin vanhaa kirkkoa ryhdyttiin purkamaan vasta 1803 kun uusi kirkko oli valmis tai liki valmis. Tämä vaikuttaa sikäli erikoiselta, että vanhassa kirkossa on varmasti ollut paljon käyttökelpoista rakennusmateriaalia. Mikäli niitä ei käytetty uuteen kirkkoon, on niitä suurella todennäköisellä käytetty esimerkiksi jonkin seurakunnan viranhaltijan talon tai pappilan rakentamiseen.

[33] po. rakennustöiden johtajaksi

[34] Etunimi myös muodossa Mickel, Mikkeli, käytti myös sukunimeä Hartlin. Hänen isänsä oli kirkonrakentaja Antti Piimänen.
TMA ESA pitäjänkokouksen pöytäkirja 12.4.1801.

[35] Heino, Eurajoen historia 2, s.340, TMA ESA pitäjänkokouksen pöytäkirja 26.4.1802.

[36] fi.wikipedia.org/wiki/Mikael Piimänen

Vasemmalla: Eteläsiiven alapohjan kantavaa palkistoa korjattiin keväällä 2024.

Oikealla: Kirkkosalin eteläsiivenseinä paneelin takana kirkon ensimmäiset 120 vuotta näkyvänä pintana ollut hirsiseinä.

Minkälainen kirkko oli valmistuttuaan 1800-luvun alussa

Turun maakunta-arkistossa on säilynyt varsin kattavia kuvauksia Kustaa Aadolfin kirkon sisätiloista alkaen vuodelta 1825. Vuodelle 1836 päivätty inventaario on vanhimmista kaikkein selkein, minkä takia sitä oli mahdollista tarkastella tarkimmin. Voidaan olettaa, että kirkko, joka on tällöin ollut käytössä 33 vuotta olisi vielä varsin alkuperäisessä asussa. Kuvaus kertoo kirkon sisätilojen olleen alun perin varsin erilaiset kuin tänä päivänä.

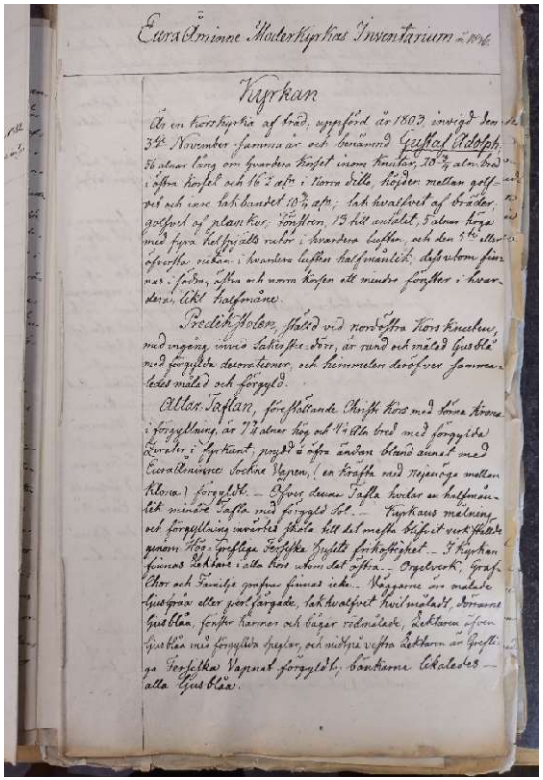

Euraåminne Moderkyrkas Inventarium år 1836.

Turun arkkihiippakunnan tuomiokapitulin arkiston arkistoyksikkö E VI:20a

Alla oleva teksti *kursiivilla* on käännös kyseisestä ruotsinkielisestä inventaariosta.

Kirkkosali

Kirkko on hirrestä rakennettu ristikirkko, jonka rakennustyöt saatiin päätökseen vuonna 1803. Kirkko vihittiin käyttöön samana vuonna marraskuun kolmantena päivänä ja nimettiin Kustaa Aadolfiksi (Gustaf Adolph).[37]

Kirkko on valmistuessaan 56 kyynärää (33,6 m) *pitkä ja 20 ¾ kyynärää* (12,45m) *leveä. Sisäkorkeus on 10 ¾ kyynärää* (6,45 m). [38]

Kattoholvit on laudoitettu, lattia on päällystetty lankuilla. 5 kyynärää (3 m) *korkeita ikkunoita on 13 kappaletta. Ikkunoiden yläosa on lunetin mallinen. Lisäksi eteläisessä, itäisessä ja pohjoisessa ristipäädyssä on pieni lunetin mallinen ikkuna.*

Pohjoisen ja itäisen ristinsakaran yhtymäkohdassa sijaitsevaan saarnastuoliin on kulku sakariston oven yhteydessä sijaitsevasta portaikosta. Pyöreäpohjainen saarnastuoli kattoineen on maalattu vaalean siniseksi ja koristeltu kultauksin.

Alttaritaulu, jossa kuvattuna ristillä oleva Kristuksen risti, on 7 ¾ kyynärää korkea ja 4 ¼ kyynärää leveä. Alttaritaulua kehystää kullattu koriste, ja taulun yllä on toinen taulu, jossa mm. kullattu Eurajoen vaakuna. Tämän yllä mainitaan oleva lunetin muotoinen pienempi taulu, jossa kuvattuna kultainen aurinko.[39]

Sakariston lattiarakenteesta löytyi vuoden 2024 korjaustyön yhteydessä vanha penkin istuinlauta, jossa alinna sininen maali.

[37] Kirkossa säilytettävässä taulussa vihkipäiväksi kerrotaan 6.11.1803. Tämä lienee totta sillä 3.11.1803 oli torstaipäivä.

[38] Alempana olevissa nykytilan mittauspiirustuksissa viitatut mitat lisättyinä.

[39] Kultainen aurinko on ainakin tänä päivänä suorakaiteen muotoisella taululla. Kuvattu aurinko säteineen on lunetin mallinen.

Kustaa Aadolfin kirkon interiööri vuonna 1803, mallinnos Elo Sødergren arkkitehdit Oy.

Oikealla pääsisäänkäynti ja nykyinen urkuparvi, vasemmalla eteläinen siipi.

Tällä sivulla valokuvia alttarialueella sijainneesta rakennusajankohdan 1803 aikainen polvistumiskaide, jonka värikerroksista vanhin on hyvin vaalea vihertävän sininen ja seuraava vaalea, mahdollisesti koboltin sininen, ehkä vuodelta 1867. Päällimmäiset siniset vaikuttavat ultramariinin vaalennosasteilta. Polvistumispenkki poistettiin alttarialueelta 1925 ja siirrettiin sakaristoon.

Tällä sivulla alttarikaiteen rakennusajankohdan 1803 aikainen portti, jossa alin värikerros vaikuttaa samalta kuin polvistumiskaiteen vanhin sävy. Koboltikerros saattaa puuttua kokonaan. Tämän jälkeen ultramariinikerrokset ja päällimmäisenä mahdollisesti 1925 tai 1960-luvun maalikerrokset.

Alttari ja saarnastuoli kuvattuna keväällä 2024.

> *Kirkon maalaus ja kultaukset on toteutettu suurimmaksi osaksi Von Fersen- suvun lahjoittamina.*
> *Kirkon muissa ristinsakaroissa paitsi eteläisessä on parvet. Kirkossa ei ole urkuja, sukuhautoja eikä hautaholveja*.
> *Seinät ovat vaalean tai helmenharmaiksi maalatut, katto on maalattu valkoiseksi, ovet ovat vaalean siniset. Ikkunoiden karmit ja puitteet ovat punaisiksi maalatut.*

Asiaa ei ole erikseen kerrottu, mutta inventaarion aikaan kirkon seinät ovat olleet hirrellä, nykyisen paneelin ollessa 1900-luvun alkupuolelta. Mainittu vaalean harmaa väri on kaikkein todennäköisimmin ollut liimamaalia, mikä voidaan todeta kohdissa, joissa nykyinen seinäpaneeli on poistettu. Muut mainitut värit on todennäköisimmin maalattu pellavaöljymaalilla.

[40] Lunetti-ikkunat ovat todennäköisesti alkuperäiset.
[41] Tätä nykyä Fersenin suvun vaakuna on pohjoisen parven keskellä. Siirretty alue on selkeästi näkyvissä.
[42] *1830 vuodelta olevassa vanhemmassa inventaariossa penkkejä ei kuvata vaalean sinisiksi vaan yksinkertaisesti sinisiksi.*

Käytettyjen pigmenttien jäljittämiseksi olisi päästävä tutkimaan alkuperäisiä rakennusosia. Kaikki kirkossa tällä hetkellä olevat korkeat ikkunat, penkit ja ovet ovat uusitut.[40] Joitain alkuperäisiä rakennusosia on löytynyt vuosien 2023-24 aikana kirkon korjaus- ja muutostyömaan yhteydessä, näistä lisää tuonnempana. Koska lattian väritystä ei mainita, se on todennäköisesti ollut maalaamaton.

> *Parvet* (po. parvien kaiteet) *ovat samoin vaalean sinisiksi maalatut ja niiden peilitykset ovat kullatut. Läntisen parven keskellä sijaitsee kullattu van Fersenin sukuvaakuna*. [41]
> *Myös kaikki penkit ovat vaalean siniset*[42]
>
> <u>Sakaristo</u>
> *Itäisen ja pohjoisen sakaran väliin kirkon yhteyteen rakennettu sakaristo on 13 ¼ kyynärää pitkä* (7,95m) ja 16 ½ kyynärää (9,9m) *leveä. Korkeus sama kuin kirkkotilan korkeus*[43]*, alakatto on suora. Tilan neljä ikkunaa ovat samanlaiset kuin kirkkosalin ikkunat. Sakariston oven yhteydessä kulku pieneen kellariin, jossa säilytetään seurakunnan viinivarastoa.*

Sakariston yhteydessä kerrotaan vielä siellä olevan maalauksen *Christi Cruusifix*, jonka ympärillä kullattua koristelua.

Tällä hetkellä kyseisenlaista maalausta ei sakaristossa ole. Sen sijaan Museokeskus Vapriikin kokoelmissa on valokuva, joka on ajoitettu vuosien 1910 ja 1949 välille, ja jossa vaalealla hirsiseinällä on Kristusta ristillä esittävä taulu koristeellisin kehyksin. Kuvateksti kertoo taulun olevan Irjanteen kirkon alttaritaulu. Mutta on todennäköistä, että kokoelman kuvateksti on virheellinen, sillä sitä pidetään Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkkoa edeltävän kirkon alttaritauluna. Nykyisessä kirkossa kyseistä taulua

[43] *Tänä päivänä sakariston huonekorkeus on n. metrin matalampi kuin kirkkotilan seinän korkeus, johon korkeutta verrataan. On siis todennäköistä, että sakariston alakattoa on laskettu lämpötaloudellisista syistä, mahdollisesti silloin kun seinät ja katot paneloitiin.*

on pidetty sakaristossa. [44] Vuonna 1925 muutostyön yhteydessä taulu sijoitettiin kirkkosalin puolelle.

Sakariston alapohjan korjauksen yhteydessä huoneen itäseinämältä ikkunoiden välistä linoleumin alta tuli esiin maalaamaton kohta vanhassa lautalattiassa. Linoleum lienee asennettu 1960-luvun korjauksessa.
Kyseinen lautalattia ei tosin liene alkuperäinen, sillä se on pontattu, sahattu, ja varsin kapea. Kuitenkin, mikäli alttaritaulu olisi ollut kyseisessä kohdassa, se on saatettu sijoittaa samaan paikkaan takaisin nykyisen lautalattian rakentamisen jälkeen. Lautalattia saattaa olla vuoden 1925 mittavan korjauksen ajalta.

Sakariston lattia linoleumin poiston jälkeen keväällä 2024.

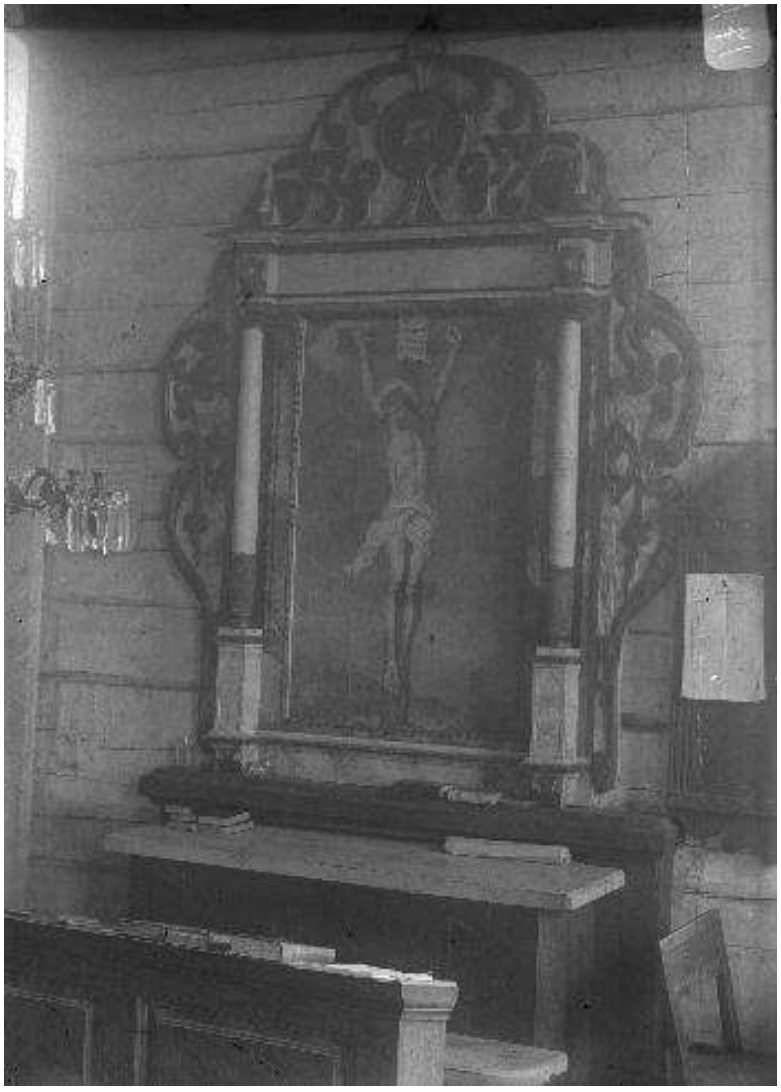

www.finna.fi Museokeskus Vapriikki 762:666 ”Irjanteen kirkon alttaritaulu”. Todennäköisesti tämä kuva on otettu Eurajoen Kustaa Aadolfin kirkon sakaristosta.

[44] Myös kirjassa Eurajoen historia 3, Heino, s. 479 kerrotaan kyseisen alttaritaulun olleen sakastissa vuoteen 1925 asti. Lähdettä tähän tietoon ei ole mainittu.